

220
Nas jezik

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

scr 2
v 2-4
1950-53

НОВА СЕРИЈА

КЊ. II св. 1-2

LIBRARY
APR 17 1951
Biblioteka Srpske Akademije Nauka

БЕОГРАД
1950

О ЗНАЧЕЊУ РЕЧИ ПЕСТИШ

У претпоследњем броју Нашег језика (књ. I, св. 7—8, стр. 327—328) објашњавана је изрека (не пословица, као што је наведено): *И једем и пијем, а Пестииш ми је на уму*. Вук је изреку упамтио у детињству, не знајући јој значења. Па ни доцније није нашао објашњења речи *Пестииш*. Он је поред ове изреке навео другу, у којој се место *Пестииш* јавља *Постииш*. Уз њу је Вук добио и објашњење, односно причу, јер изреке редовно постају алузијом на неки догађај. Прича је у основи народна: наивна жена дала своју торбу са даровима за кћер и зета неком лакрдијашу да им је понесе, а овај однео торбу својој кући. Али Вук није чуо причу непосредно у народу, него од Димитрија Поповића, ђакона и учитеља сегединског. Могуће је да је у Војводини постојала таква верзија, у којој се место *Пестииш* јавља *Посииш*, али је вероватније да је Поповић, желећи да буде Вуку на услузи, произвољно заменио реч и свео објашњење на то да ће обманута постити када су јој колачи и печење одузети. Међутим о посту не може бити ни говора када мајка долази кћери у госте, јер се за госта, и мање драгог, увек налазило нешто чиме ће се дочекати. Штавише, и прави пост се тада прекидао: *Дође гост па разори пост*. Још је мање вероватно да ће се постити када се иде у походе, први пут у зетову кућу, када се нарочито настоји на лепом дочеку. У Поповићевој причи се каже: жена пође својој удатој кћери у походе. Вук у Рјечнику реч *походе* објашњава овако: „кад отац или мати, или други ко од рода отиде по обичају да походи дјевојку први пут по удадби“. По народном обичају, и у песмама, брат, отац или ближа родбина иду у походе, у

Војводини обично више њих. Вук је Поповићево објашњење навео не дајући о њему свој суд. Оно се не може прихватити.

С обзиром на ово и на народни живот, Поповићево објашњење је неприродно, јер се у походе носе и други дарови, значајнији од јела. Он наводи само јело да би као антитезу поставио пост, јер њему, ђакону, ова се реч учинила сугестивном за објашњење изреке. И друге појединости су смишљене да поткрепе такво објашњење. Природније је, на пример, да се и пешак повезе ако има места, ако су кола „празна“, или, ако су товарна па иду полако, да стави на њих торбу, а он да иде поред њих.

Друго тумачење, у вези са латинским и мађарским, језички сугестивно, ипак није оправдано. Немамо доказа да се ова страна реч одомаћила код нас ни у југозападним крајевима, где би се под утицајем цркве ово могло очекивати. Маретић би знао за њену употребу. Шеноа пева о кугиној кући, код дубровачких писаца, па и других далматинских, јавља се реч *куга*. У Делабелину речнику (стр. 198) италијанска реч *peste* преведена је народном *kugha*: Jednu sam kughu pri-bolio, a druga mi je doscla. Верка Шкурла Илић, описујући кугу на Хвару, у приповеци Мртви звон (Књига за породицу и школу, 1938), писаној у дијалекту, употребљава народну реч *кума*. Као синоними за ову реч у народу се јављају *чума* и *морија*. Ни логички изрека нема везе са кугом: И једем и пијем, а куга ми је на уму! (или, како је у поменутом чланку објашњено, велика несрећа). Да је нађена прича која би поткрепљивала овакво тумачење, можда би се оно и могло прихватити. Вук је изреку чуо у детињству, дакле у Тршићу, где је народни језик чист. Сасвим правилно, он ју је везивао за причу, као и све друге изреке. Да је прича постојала, доказ је њено формирање у пословицу коју је забележио Маретић: Све му је на уму као баби пестиш. Ту је изрека из директног говора, који потиче из доживљеног случаја, прешла у примену, добила шире значење.

Пестиш је уствари народна реч. Код Вука налазимо од истог корена сложеницу *пѣсѣозуб* у значењу *кесизуб* = *der Lachlustige, risor*. У Херцеговини и Црној Гори има више речи од тог корена: *пѣсѣиши* и *пѣсѣиши се*, у значењу *це-*

рекаши се. Постоје и сложени глаголи *распјеситиши*, *запјеситиши* и глаголска именица *пјешћње* = непотребно причање и недолучно смејање: Шта се пјестиш ту! — опомене старији млађег. — Пусту, не пести — ако је неко у тузи, а други се безобзирно смеје. Јављају се и изведене именице: *пјесто*, *пјестоња* и *пјеста*¹⁾ у женском роду.

Пјестиш се, примивши пуну торбу, морао добро смејати наивности жене, зато је себе и назвао тако. Измишљено је име добро одговарало ситуацији, а жена га под тим именом није могла пронаћи, као што Полифем није могао пронаћи Одисеја кад се овај назвао *Нико* (*Nemo te vocat*). Потсмевање женама, нарочито старијим, у пословицама и изрекама јавља се доста често: Трла баба лан да јој прође дан; Град се плијени, а баба се чешља; Не прича баба шта јој се снело, но што јој је мило; Видла баба иглу на кули, а кулу не видла; Иглу види, а појату не види.

Изрека *И једем и пијем, а Пјестиш ми је на уму* добро се надовезује на нуђење у гостима и на претходни случај обичаја, а нема никакве везе „са кугом која је харала, али може поново наићи“ или „са великом несрећом“.

Природно је да преварена размишља о поступку варалице. Њена наивност потенцирана је тиме што ни тада није уочила да је име измишљено.

Именица саграђених суфиском *иш* има у нашем језику приличан број: блутиш („који много говори којешта“), гладјш („некака трава, некакав гуштер и гладница“), ђубриш (сметлиште), немариш (небрига, *negligens*), полетиш, (једна дочја игра), радиш („жврк и ђердан од љешника“), малиш (мали, *parvus*), облиш („некака морска риба“), слаткиш (*Leckerbissen, deliciae*), спориш (хајдучка трава), стариш (*der Alte, senex*) итд. (исп. Даничић, Основе 362).

Заимљиво је истаћи да се неке именице на *иш* чују само у пословицама: туђиш, нашиш, пуниш (исп. пословицу: „Нашишу по пунишу, а туђишу по поњишу, т.ј. нашем у пуну, н. п. чашу вина, а туђину по ње“).

¹⁾ Речи са кореном *пјест* узете су из необјављеног речника Н. Шаулића.

Лаза Лазаревић¹⁾, шалећи се са својим малим сестрићем, спомиње шабачку калдрму од *невидиша*.

Реч *намигиш* чула сам у околини Дурмитора у вези са причом како је сељак упитао у граду шта стаје порција јела, и када му је ашчија у шали рекао — један намигиш, појео је неколико порција; а када му је затражио да плати, толико је пута намигнуо. Тако је настала прича како је платио намигишима, а духовити сељак стекао је надимак *Намигиш*.

Из Херцеговине је горња изрека прешла у Србију, а реч се одвојила од групе речи са истим кореном; зато јој Вук није нашао објашњења,

Аница Шаулић

¹⁾ Писмо сестри из Берлина.